

ZGODOVINA

BOLNIČAR/NEGOVALEC

UVOD ZGODOVINE:

Zgodovina je tipična družbena veda, ki obravnava vsa obdobja od nastanka človeka do danes.

1.

PRAZGODOVINA: je najdaljše obdobje človeške zgodovine. O njej vemo najmanj.

- ČASOVNO PREVEČ ODDALJENO (to obdobje)
- PREMALO ZGODOVINSKIH VIROV (zaostalost naših prednikov)

RAZVOJ ČLOVEŠTVA:

Človek se je razvil iz živalskega prednika.

- HOMOHABILIS → HOMOERECTUS → NEANDERTALEC → HOMOSAPIENS
(sodobni človek)

Obdobje prvih civilizacij od 4.tisočletja p.n.št imenujemo **PRAZGODOVINA**.

NEANDRTALCI so bili prvi ljudje.

PRAZGODOVINA SE DELI:

- KAMENA DOBA:
 - Traja od 3.milo. p.r.n.št. do 2000 p.r.n.št.
 - Človek je izdeloval orodje iz kamna
 - Živel v jamah in na prostem
 - Izumil ogenj
 - Uporabljali so čoln, trnek, lok
 - Ukvarjali so se z poljedelstvom in lovom

DOBA KOVIN:

Začeli uporabljati kovine (DOBE):

- **BRONASTA**
- **BAKRENA**
- **ŽELEZNA**

Ukvarjali so se z poljedeljstvom, obrtjo in trgovino.

2.

PRVE DRŽAVE

Nastale so pred kristusom ob rekah: **NIL, EVFRAT, TIGRIS (MEZOPOTAMIJA)**

KULTURA PRVIH DRŽAV:

- **MONOTEIZEM** → Izraelci razvili vero v enega boga (krščanska vera potekla iz monoteizma).
Ukvarjali so se z kiparstvom in arhitekturo (piramide, babilonski stolp, kitajski zid).
- **ASTRONOMIJA** (opazovanje neba)
- **EGIPČANI**(anatomija človeškega telesa(mumije)
Bilo je **DESPOTSKO VLADANJE** (rasipništvo)

3.

GRČIJA

Grška civilizacija je najstarejša v Evropi.

POLISI:

So male mestne državice. Bilo je 300 polisov najbolj sta istopali **ATENA** in **ŠPARTA**.

Med seboj so se razlikovali po:

- Politični ureditvi
- Načinu življenja

OBLIKE VLADOVIN:

- **MONARHIJA** → **KRALJEVINA**
- **ARISTOKRACIJA** → **VLADOVINA NAJBOLJŠIH**
- **OLIGARHIJA** → **MANJŠINSKO VLADANJE**
- **TIRANIJA** → **VLADAVINA ENEGA**

- **DEMOKRACIJA → VLADAVINA LJUDSTVA**
ATENE : so razvile **DEMOKRACIJO**.
ŠPARTA: vlada **VOJSKA (TIRANIJA)**

4.

GRŠKA KULTURA

- Grška kultura → **PESNIŠTVO HOMER, LIRIKA, DRAMATIKA**.
- Igre → **KOMEDIJA, TRAGEDIJA**
- Verovanje v več bogov → politeisti verovanje v več bogov
- Vrhunska tehnologija stebrov.

5.

HELENIZEM

Je spoj **GRŠKE KULTURE** in **JEZIKA** s kulturo vzhoda

- **ALEKSANDRIJA** → je bilo središče **HELENIZMA**, ki je dobilo ime po **ALEKSANDREM VELIKEMU**. (država **EGIPT**).

6.

RIM

Mesto je nastalo na sedmih gričih v 8. Stol. p.n.št, dvojčka (**ROMUL** in **REM**) volkulja.

- **PATRICI** → premožni rimljani odstavili kralja – Rim postane republika
 Oblast so si lastili **PATRICI**- volili svoje predstavnike v senat.
- **PLEBEJCI** → revni sloj prebivalstva- borili za izenačitev pravic (so dosegli).

REN in DONAV → meja rimskega cesarstva.

7.

RIM – CESARSTVO

Juliji Cezar prvi človek republike senatorji so ga ubili v državljanski vojni, po umoru nastanek rimskega cesarstva.

- **RIMSKO CESARSTVO:**
 - Se je podelilo na zahodni del (center rim) in vzhodni del (današnji instanbul) končalo se je suženjstvo.

8.

SELITEV NARODOV(priseljevanje v europi)

Med 4.stol in 7stol. je europo zajelo veliko priseljevanje s tem se je spremenila populacijska jezikovna kultura in gospodarska slika tedanje europa.

VZROKI:

- Trženja po bogastvu in ropanju Rima
- Pritiski azijskih plemen (OBRI in HUNI).

GERMANI:

- Njihova stara domovina je ozemlje ob BALTIKU
- Preživljali so se z poljedeljstvom, živinoreja.
- Selili so se proti jugu.

Najpomembnejša plemena:

- **FRANKI**
- **ANGLI**
- **SASI**
- **V in Z GOTI (VZHODNI IN ZAHODNI)**

SLOVANI:

- Živeli med **BALTIKOM** in **ČRNIM MORJEM**
- Preživljali so se z poljedelstvom

V 6.stol. se naseljujejo na prazno ozemlje (del **SREDNJE** in **JV EUROPE**)

Prišlo je do **ETNIČNEGA MEŠANJA**.

9.

FEVDALNI ODNOS

- **FEVDALCI**: vojaški poveljnik → njihovi sorodniki, prijatelji – postali **VODILNI SLOJ**
- **POGLAVARJI**: so postali lastniki vse ozemlje
- **TLAČANI**: bili so večina kmetje

FEVDALNI ODNOS: to je, ko so fevdalci tlačanom dali zemljo v najem.

FEVDALEC: je imel nad podložniki sodno oblast, morali jih je vojaško ščititi.

FEVDALNI ODNOS: so najprej nastali med **FRANIKI** v zahodni Evropi.

10.

TRIJE KROGI CIVILIZACIJE V ZGODNJEM FEVDALIZMU

Na ozemlju nekdanjega rimskega imperija, so se oblikovali trije kulturno – civilizacijski krog (**BRITANSKI, ARABSKI in FRANCOŠKI**).

FRANKOVSKA DRŽAVA:

- Med germanskimi državami je v 5. Stol postala najpomembnejša
- Obsegala je današnjo ozemlje Francije, Beneluksa in del Nemčije
- Sprejeli so krščanstvo
- Dosegli vrhunec z **KARLOM VELIKIM** (kot zaščitnik papeža je bil leta 800 okronan za cesarja rimsko nemškega cesarstva)

BIZAMTINSKA DRŽAVA:

- Veljala za naslednico RIMA
- Imela je razvito gospodarstvo in trgovino
- Največji vladar je bil JUSTINJAN (obnovili celotno ozemlja inperija)
- Od 11. Stol. moč bizanca slabi, v 15. Stol. dokončno osvojijo TURKI.

ARABCI IN ISLAM:

Vzroki: nastanka velike države pri arabcih je vera – **ISLAM**.

ISLAM je: monoteistična vera, ki uči o bogu **ALAHU** in preroku **MOHAMEDU**

Leto 622 je začetek islamskega štetja (leto prerokovega bega iz **MEKE** v **MEDINO**)

ARABCEM: je pri osvajanjih pomagal **ĐIHAD**

ĐIHAD je: šrijenje vere.

Osvajali so **SIRIJO,PALESTINO,MEZOPOTAMIJO, PERZIJO, S.AFRIKO**.

Največji center je bil **BAGDAD(BAGDADSKI KALIFAT)**.

11.

KARANTANIJA

Ime izvira iz besede **KARA**(pomeni skala) ali iz besede **KARANTOS**(keltsko) kar pomeni **PRIJATELJ**.

KARANTANIJA: je prva slovanska država nastala okoli leta 630 po uporju Slovanov v alpah proti **OBROM**.

Vodja je bil knez, ki se je imenoval **VALUK** središče je bilo v Celovški kotlini **KRNSKI GRAD**. Poleg današnje koroške je obsegalo današnje Podravje.

KOSEZI: to je bil vodilni sloj prebivalstva

OBRED USTALIČENJA KNEZOV:

- Ob smrti kneza je zbor knezov izdal novega kneza iz knežje rodbine in mu izročil oblast na **KNEŽJEM KAMNU**.

Knez je moral priseči, da bo spoštoval pravice ljudstva in jih branil. Obred se je ohranil do 15. Stol. v **SLOVESKEM JEZIKU**.

O **KAROLINI** → Slovanska knževina vemo zelo malo. Po letu 750 se začne v karantani širiti **KRŠČANSTVO** in franskovski tip fevdalizma → naš prostor se vključi svet Zahoda

12.

TRGOVINA IN OBRT V SREDNJEM VEKU

Trgovina je bila **blagovno – denarna** (odvijala se je na sejmi v mestih).

Sejmi so bililetni, imeli so specializirane sejme (vinska, živilska).

SREDNJE VEKA TRGOVINA se je spopadla :

- Slabe poti
- Ropanje
- Številne carine
- Veliko različnega denarja (Začelo se je bančništvo)

Z menjavo in posojili so se vglavnem ukvarjali **ŽIDI**.

SVILA → KITAJSKA

DIŠAVE → INDIJA

SLONOVINA IN RUDE → AFRIKA

CEH:

- Preprečevali korupcijo
- Ceneje nabavljali surovine
- Vsak **CEH** je imel natančno določena pravila

CEH to je združevanje obrtnikov iste stroke.

13.

MESTA IN MEŠČANSTVO

Z obnovo blagovno – denarnega gospodarstva, obrti in trgovine so v notranjosti evrope znova začela nastajati mesta. Ozemlje na katerem je naselbina nastala je podaril **FEVDALEC**, **VLADAR** ali **CERKEV**.

MESTA po nastanku delimo na:

- PARIZ → KRALJEVA
- SALZBURG → CERKVENA
- FEVDALNA → JIH JE BILO NAJVEČ

MESTA:

- So bila majhna
- Obdajalo jih je obzidje
- Na sredi je bil trg

PREBIVALCI:

Meščani so bili **OBRTNIKI**.

Trgovci pri njih so bili zaposleni (**HLAPCI, VAJENCI IN POMOČNIKI**).

Poleg meščanov so v mestih živeli še:

- Crkveni gospodje
- Fevdalci
- **ŽIDJE**

14.

KRIZA FEVDALIZMA IN REFORMACIJA

V fevdalnem sistemu je bila cerkev največji fevdalec, poleg izkoriščanja tlačanov pa so cerkev pretresli tudi notranji spoji in nemoral. Posamezniki so zahtevali spremembe v cerkvi organizaciji (**JAN HUS**).

POVOD ZA REFORMACIJO:

Je kupovanje odpustkov (ljudje so plačali za odkup greha).

MARTIN LUTER je v **VIRTEMBERGU objavil 95 tez**, s katerim je opozoril na problem katoliške cerkve → papež zahteva preklic vendar **LUTERJA** podpira plemstvo in meščani.

SMER REFORMACIJ:

- Plemiška smer Nemčija, Skandinavija.
- **ANGLIKANSKA** smer crkveni poglavar v Angliji je kralj papeža ne priznajo.

KMEČKE SMERI → razne sekte

MEŠČANSKA SMER → Švica cerkev naj se ne vtika v gospodarstvo.

15.

REFORMACIJA TURKI IN KMEČKI UPORI PRI NAS

TURKI:

- Ko **so TURKI** osvojili balkan so po padcu **BOSNE** začeli vdirati v naše kraje. Vsako leto ali celo večkrat na leto večina napadov se je končalo 16. Stoletja po turškem porazu pri **SISKU** – po nastanku vojne krajine. Vojna krajina je bila večinoma sestavljena od **SRBOV** → bili so izkušeni vojaki.

KMEČKI UPORI:

- Položaj kmeta se je v 15 stoletju zelo poslabšal vdirali so **TURKI**. Turki so povečali **DAJATVE** (medfevdalnimi spopadi so zelo prizadeli kmete). Vseh uporov je bilo preko 100 najbolj odmevni so upori:
 - 1478 na Koroškem
 - 1515 slovenski upor
 - 1573 slovensko- hrvaški upor

Skupno vsem uporom je bila zahteva kmetov po starih dajatvah, če prav upori niso bili uspešni so vseeno pripomogli k propadanju fevdalnega sistema.

REFORMACIJA PRI NAS:

- **PRIMOŽ TRUBAR** → **ABECEDNIK IN KATEKIZEM**(prva slovenska knjiga 1550)
- **JURIJ DALMATIN** → **PREVOD BIBLIJE**
- **V LJUBLJANI ZAČNE DELOVATI PRVA TISKARNA**

ČRNA VOJSKA:

- Ker je bila obramba fevdalne vojske neuspešna, zato so kmetje organizirali **ČRNO VOJSKO:**
 - Gradijo urejene tabore
 - Postavljano germade za opozorila

VOJNA KRAJINA JE IMELA CENTER V KARLOVCU.

16.

REFORME MARIJE TEREZIJE IN JOŽEFA DRUGEGA

VERSKE KOMISIJE: pod vodstvom **ŠKOFA HRENA** so sežigale protestanske knjige, nedotaknjena ostane le **BIBLIJA** → s tem je storjena ogromna škoda. Konec 17. Stol. je Slovenske dežele zajel barok → velik razmah doživi cerkveno slikarstvo in kiparstvo.

J. VALVASOR → NAPIŠE SLAVA VOJVODINE KRANJSKE

REFORME MARIJE TEREZIJE IN JOŽEFA DRUGEGA:

(CILJI):

- MODERNIZIRATI IN UREDITI DRŽAVO

UVEDLA STA:

- Centralizem
- Ukinila dežele
- Uvedla kataster (popis celotnega ozemlja, uvedla sta kataster zaradi pobiranja DAVKOV)
- Odpravila notranje carine in takse
- Trst je postal svobodna luka
- Ukinila sta številne samostane(kulturna škoda)

Zelo nepriljubljene so bile vojaške reforme, ker je vojaščina postala obvezna za vse.

Uvedla sta ŠOLSKO OBVEZNOST za vse otroke.

17.

ABSOLUTIZEM

To je popolna in neomejena oblast vladarja, ki o vsem odloča samostojno. vladar se pri vladanju naslanja na plačano vojsko in izobražene urednike.

Glavno podporo nudi meščanstvo, ki si želi pravno urejeno in gospodarsko trdno državo. za vladovino takega tipa je potrebno veliko denarja (dobijo):

- Višji davki
- Dohotki iz kolonij

Naj pomembnejši **ABSOLUTISTIČNI** vladar je bil francoski kralj **LUDVIK 14** → **sončni kralj**.

ABSOLUTIZEM uvedata še RUSKI CAR PETER PRVI IN PRUSKI KRALJ FREDERIK 1.

18.

FRANCOSKA REVOLUCIJA IN NAPOLEON

Francija je v 18. Stol. pod vodstvom nesposobnega vladarja **LUDVIKA 16** doživela neuspehe v vojni z **ANGLIJO** izgubi kolonijo **KANADO**. Gospodarstvo je blo v razsulu → nezadovoljstvo doseže višek, kralj skliče vse tri stanove:

- DUHOVŠČINO, PLEMSTVO, MEŠČANSTVO. (skuša doseči nove davke)
(BILO GA JE NAJVEČ)

Meščanstvo zruši **ABSOLUTISTIČNI** zapor bastijo, izbruhnejo kmečki upori, vladar popusti in ukine **ABSOLUTIZEM**.

GESLO REVOLUCIJE: SVOBODA, ENAKOST, BRATSTVO.

NAPOLEON:

Napoleon Bonaparta razbije **AVSTRICE** osvoji **S. ITALIJO** vrne se v **FRANCIJO**.

- z oficirji prevzame oblast.
- Leta 1804 se okrona za cesarja
- osvoji večino **EUROPE** razen **ANGILJE**
- začetek njegovega konca je pohod na **RUSIJO**, ki se konča z katastrofo (od 630 tisoč se vrne 5 tisoč vojakov)
- Poraz doživi v bitki pri **WATERLUJU**
- umre v ujetništvu na otoki **SV. HELENA (zahod AFRIKE)**

19.

ILIRSKÉ PROVINCE

Ilirske provincy so združevale:

- ozemlja zahodne **KOROŠKE, KRANJSKE, GORIŠKE, PRIMORJA, ISTRE, Hrvaško na desnem bregu save in DALMACIJO.**

Glavno mesto je bilo **LJUBLJANA** ilirske provincy ustanovil **NAPOLEON**(1809)

Francozi so modernizirali upravo in šolsko področje:

- Učni jezik **SLOVENŠČINA**
- Nove šole in univerze

Problem so bili visoki davki, in vojsko služenje v **FRANCOSKI** vojski.

Število knjig v slovenščini se večja, pojavijo se pomembni slovenski znanstveniki:

- MATEMATIK→VEGA
- ZGODOVINAR→LINHART
- ARHITEKT→GRUBER
- VODNIK IN KOPITAR

20.

EUROPA SVET IN SLOVENCÍ V 1. POLOVICI 19. STOLETJA

Po zmagi nad **NAPOLEONOM** so se na Dunaju zbrali zmagovalci, Dunajski kongres je znova obnovil ABSOLUTIZEM in FEVDALICEM→ nastopil je čas **RESTAVRACIJE**, da bi tak sistem ohranili so **RUSI, AVSTRICI** in **PRUSI** ustanovili sveto **ALIANSO** (zveza)→ to je vojaški sporazum o skupnem zatiranju naprednih gibanj.

V Evropi se SRBI in GRKI skušajo rešiti turskega **JARMA**.

21.

SLOVENCİ IN ABSOLUTIZEM

Večina slovencev je po Dunajskem kongresu ostala v okviru **HABZBURŠKE MONARHIJE**, ki je bila del **NEMŠKE ZVEZE**.

Novitete ilirskih provinc so bile odpravljene:

- policijski aparat je nadziral vse dežele
- V šolah se poveča **GERMANIZACIJA** (to obdobje se imenuje **METERNIHOV ABSOLUTIZEM**),

NA PODROČJU GOSPODARSTVA:

- Se uveljavi koruza in krompir
- Čebelarstvo, vinogradništvo in sadjarstvo

Začne se proces **INDUSTRIJIZACIJE** pojavi se parni stroj.
(TRST 1818)

Začne se oblikovati zavest o enotnem narodu.

(dva tabora)

- **PREŠEREN**

- **BLEIWEIS**

- **SMOLE**

- **ČOP**

Pomembno je železarstvo in lesna industrija → prihaja z železnico **DUNAJ**.

22.

REVOLUCIJA 1848 ZAČETEK NOVE DOBE

Začne se v **ITALIJI** → italijani zahtevajo združitev v Franciji razglasijo drugo republiko V Frankfurtu skupen parlament → nemce združi v skupno državo. Dunaj → (marčna revolucija) meternih odstopi, kmetje zahtevajo konec FEVDALIZMA ne nemški narodi v MONARHIJI pa več svobode.(MAĐARI, ČEHI, HRVATI, SLOVENCİ). V večini evropskih dežel izglasujejo konec fevdalizma.

SLOVENIJA → nastane prvi nacionalni program ZEDINJENA SLOVENIJA(oblikujejo ga MAJER, MIKLOŠIČ in napredni DUNAJSKI ŠTUDENTJE)

GLAVNE ZAHTEVE:

- združena slovenija znotraj modernizirane MONARHIJE
- uradni jezik naj bo SLOVENSKI

Po propadu **REVOLUCIJE** ta ideja o **ZDRUŽENI SLOVENIJI** ostane(uresniči se 1918 ko se združijo v eno državo).

23.

SLOVENCİ V 2 POLOVICI 19 STOLETJA

Vodilno vlogo v trgovini prevzame **TRST** → ki je bilo tudi največje SLOVENSKO mesto do 250 tisoč prebivalcev je bilo kar 70 tisoč SLOVENCEV.

Nadaljuje se gradnja železnic

- LJUBLJANA → NOVO MESTO
- LJUBLJANA → KOČEVJE
- KARAVANŠKA ŽELEZNICA

GLAVNE PANOGE INDUSTRIJE:

- Lesna idustrija
- Metaruligija

- Rudarstvo (premog)

KONEV 19. STOLETJA SE ZAČNE ELEKTIFIKACIJA.

24.

SVET V DRUGI POLOVICI 19. STOLETJA

INDUSTRISKA REVOLUCIJA

Meščanstvo je v **REVOLUCIJI 1848** pridobilo politično moč in večjo gospodarsko slobodo. Industrija je doživela novo fazo hitrega razvoja.

NAPREDEK v znanosti in tehniki imenujemo DRUGA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA.

Razvile so se nove inustrijske panoge:

- Elektrotehnika
- Kemična
- Avtomobilska industrija

Pomembni izumi te dobe:

- Motor z notranjim izgorevanjem (PRVI AVTO 1885)
- EDISON → žarnica
- TESLA → transformator
- BELL → telefon
- DRAWIN → postavi razvojno teorijo
- KOH → odkriva povzročitelja TBC - tuberkoloza

INTUSTRILIZACIJA do konca 19 stoletja zajame večina europa, zda, japonsko
NASTALI SO MONOOLI.

MONOPOLIZACIJA:

Je zmanjšala konkurenco, zato so kapitalisti dvigovali cene in si večali dobičke.

INDUSTRISKI KAPITAL:

Nastane z mešanjem bančnega in industrijskega kapitala.

RAZVOJ DELAVSTVA

POLOŽAJ DELAVSTVA: je bil v času industrijske revolucije zelo slab

- Delo je trajalo od zore do mraka
- Mezde so bile zelo niske

- Nimajo socialnih pravic

UTOPIČNI SOCIALIZEM: začetek delavskega gibanja

ČRTIZEM: to je peticijsko gibanje → ko skušajo od kapitalistov doseči boljše pogoje

1848 → razvoj delavskega gibanja **MARKS IN INGELS** (zavzameta se za revolucijo s katero naj delavci prevzamejo oblast. Rezultati teh idej ustanovil 1.2. internacionale. Znotraj tega se gibanje razcepi na **KOMUNIZEM** (revolucija in socialiste → **PARLAMENTARNI BOJ**)